

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/73244>

Please be advised that this information was generated on 2019-09-21 and may be subject to change.

betekent dat ze zich voegen naar beperkingen die de partner of (schoon)familie hun oplegt, of dat ze daarop anticiperen door hun wensen ten aanzien van de eigen ontwikkeling daarop af te stemmen. Dit geldt iets sterker voor Marokkaanse vrouwen dan voor Turkse, en sterker voor lager opgeleide dan voor hoger opgeleide vrouwen.

Over alle onderzochte thema's wordt geconcludeerd dat allochtone en autochtone vrouwen in hun *opvattingen* ten aanzien van emancipatie minder sterk verschillen dan men op basis van de beeldvorming over allochtone vrouwen wellicht zou vermoeden, maar dat er in de *praktijk* wel verschillen zijn. In de meeste gevallen is de feitelijke emancipatie van Nederlandse vrouwen groter dan die van allochtone vrouwen. Juist daarom is het misschien aardig een verschil te noemen waarin de keuzevrijheid voor allochtone vrouwen groter lijkt te zijn. Zij noemen voor de keuze om het krijgen van kinderen uit te stellen slechts drie redenen: 1) beter leren kennen van de partner/ meer tijd om samen te genieten; 2) (doorgaan met) werken/carrière maken; en 3) afmaken van de studie. Nederlandse vrouwen geven nog twee additionele motieven: onzekerheid over de kinderwens van de partner en de eigen mentale voorbereiding op het moederschap. Ten aanzien van kinderen krijgen voelen allochtone vrouwen zich dus sterker en hebben ze meer zelfbeschikking dan Nederlandse vrouwen.

Een terugkerend thema in *Emancipatie van de tweede generatie* is het grote verschil in visie en feitelijke positie van de onderzochte allochtone vrouwen ten opzichte van de generatie van hun moeders. Mede dankzij de keuze van de redacteuren om een groot aantal veelzeggende uitspraken van de onderzochte vrouwen te citeren, krijgt de lezer een concreet en genuanceerd beeld van de onderzochte groep. Daaruit blijkt dat met name moslimvrouwen sociale, culturele en religieuze factoren die in het maatschappelijke debat vooral als hindernissen worden gezien voor hun emancipatie en integratie, deze factoren juist vaak als hulpbronnen ervaren. Een klein deel van de Marokkaanse respondenten noemde dat religieuze voorschriften over bijvoorbeeld onderdanigheid aan je echtgenoot en de scheiding der seksen een emancipatoire belemmering kunnen zijn. Maar over het algemeen wordt religie gezien als een bron van steun op het levenspad. Niet alleen rapporteerden de onderzochten dat religie voor hen een bron van troost, rust en inspiratie is, ook blijken vrouwen onder verwijzing naar religie autonomie te claimen. De

aandacht voor religie als hulpbron is een welkome correctie op het dominante beeld over de islam onder niet-moslims. Het enige nadeel van het besproken boek is wat mij betreft dan ook dat het jammer is dat een verslag van wetenschappelijk onderzoek in deze vorm het grotere publiek niet gauw zal bereiken. Het zou mooi zijn als de redacteuren tijd zouden vinden om ook een wat meer populaire editie van hun boek uit te brengen. Daarin zouden zij dan, nog meer dan in het besproken boek, de onderzochte vrouwen zelf hun verhalen moeten laten vertellen.

Marjo Buitelaar

Rens Vliegthart (2007). **Framing immigration and integration. Facts, parliament, media and anti-immigrant party support in the Netherlands.** Dissertatie Serie van de Faculteit der Sociale Wetenschappen. Amsterdam: Vrije Universiteit. 190 p.

Hoe zijn immigratie en integratie zo prominent op de agenda komen te staan? Is dat op het conto te schrijven van Paul Scheffer's *Multiculturele drama*, of waren het toch de dramatische beelden van 9/11? En welke rol speelden de media hierin? Spelen zij soms ook een rol als het gaat om de toegenomen populariteit van uiterst rechts? Allemaal prangende en actuele vragen die weliswaar regelmatig hardop gesteld, maar zelden empirisch onderzocht worden. In dit belangwekkende boek analyseert Vliegthart de relaties tussen mediaberichtgeving over immigratie en integratie, de parlementaire agenda, maatschappelijke ontwikkelingen en sleutelgebeurtenissen en de steun voor anti-immigratiepartijen in Nederland. Vervolgens brengt hij al deze factoren bij elkaar. Dat doet hij met behulp van verschillende tijdreeksanalyse technieken, reeds beschikbare maandelijkse cijfers over maatschappelijke ontwikkelingen en automatische inhoudsanalyse. Met die laatste techniek is het mogelijk om met behulp van zorgvuldig samengestelde woordenlijsten enorme hoeveelheden documenten, in dit geval krantenberichten en parlementaire stukken, te analyseren (zo bespreekt Vliegthart in hoofdstuk 5 de analyse van 165.337 krantenberichten). Nadeel van automatische inhoudsanalyse is dat de computer niet gevoelig is voor de semantische betekenis van woorden en dus vragen naar de toon van berichten niet gesteld kunnen worden. Bovendien is automatische inhoudsanalyse alleen geschikt voor

tekstanalyse en is de analyse van televisie-nieuws dus uitgesloten.

De kern van het boek bestaat uit twee delen. In het eerste deel beantwoordt de auteur de vraag hoe immigratie en integratie in de kranten (mediasfeer) en het parlement (parlementaire sfeer) bediscussieerd werden in de periode 1994-2004 en of er een relatie bestaat tussen die twee debatsferen. In het tweede deel staan de (eventueel) causale relaties tussen mediaberichtgeving, parlementaire agenda, maatschappelijke ontwikkelingen en steun voor anti-immigratiepartijen centraal.

Om de vraag hoe in beide sferen gediscussieerd wordt over immigratie en integratie te kunnen beantwoorden, maakt de auteur gebruik van het frameconcept, zoals dat in theorievorming over sociale bewegingen veelal wordt uitgewerkt (themaspecifieke frames). In een eerste exploratieve fase vindt Vliegenthart vijf verschillende frames over immigratie en integratie: het multicultureel-, emancipatie-, restrictie-, slachtoffer- en islam als bedreiging-frame. Vervolgens wordt nagegaan welke van deze frames in parlementaire documenten en mediaberichtgeving voorkomen. In de parlementaire documenten domineert het grootste deel van de onderzoeksperiode het emancipatie-frame. Vanaf 2000 komt het islam als bedreiging-frame steeds meer voor en wordt zelfs het dominante frame vanaf 2003. Het multicultureel-frame wordt vanaf de entree van het kabinet Balkenende-I veel minder gebruikt. In de media bestaat er een heel ander beeld. Op een korte periode eind jaren negentig van de vorige eeuw na, is het islam als bedreiging-frame vanaf 1995 dominant en vanaf 2001 komt het meer voor dan de andere vier samen! Alleen het multicultureel-frame heeft ook een redelijk aandeel in de berichtgeving. Er blijkt dus weinig overeenstemming te zijn tussen framegebruik in de media en in het parlement. Bovendien is het framegebruik in de mediasfeer, tegen de verwachting in, minder divers dan in de parlementaire documenten. De moeilijkst te beantwoorden vraag volgt hierna: beïnvloeden beide debatsferen elkaar wat betreft framegebruik? Uit de tijdreeksanalyse komt naar voren dat er bidirectionele relaties bestaan. Een toename in het gebruik van een frame in de ene sfeer heeft op termijn een toename van het gebruik van dat frame in de andere sfeer tot gevolg, maar alleen wanneer dat frame daar al ingeburgerd is. In de analyse is ook gecontroleerd voor de invloed van een reeks sleutelgebeurtenissen (verkiezingen, gebeurtenissen zoals 9/11 en de moord op Van

Gogh en welbewuste pogingen het debat aan te jagen, zoals het multiculturele-drama-artikel van Paul Scheffer) op framegebruik. De invloed van deze gebeurtenissen blijkt groter te zijn dan de wederzijdse beïnvloeding van media en parlement. Met name de media zijn gevoelig voor deze sleutelgebeurtenissen. Vliegenthart vindt dus geen bevestiging voor de populaire mediatiseringstheorie.

In de daaropvolgende twee hoofdstukken vormt de agendasetting theorie de basis en wordt dus niet meer naar framegebruik, maar naar de hoeveelheid aandacht voor het onderwerp gekeken. In de eerste van de twee studies worden de relaties tussen maatschappelijke ontwikkelingen (immigratiecijfers en aantallen asielaanvragen), sleutelgebeurtenissen en media-aandacht voor immigratie en integratie onderzocht. Maatschappelijke ontwikkelingen blijken maar zeer beperkt invloed te hebben op de media-agenda. De invloed van sleutelgebeurtenissen is veel groter, maar divers van karakter. Vliegenthart vindt negatieve en positieve, tijdelijke en permanente en korte- en langetermijneffecten. Het soort effect lijkt deels samen te hangen met het soort sleutelgebeurtenis (institutioneel, incident, of bewust geïnitieerd). Deze indelingen lijken echter nog niet helemaal te zijn uitgekristalliseerd (zie verderop).

In hoofdstuk 6 en 7 voegt Vliegenthart de steun voor anti-immigratiepartijen aan de analyse toe en herintroduceert hij de parlementaire agenda. Hij kijkt hierbij niet alleen naar de invloed van verschillende factoren op de steun voor die anti-immigratiepartijen maar ook naar het tegenovergestelde effect, wat de analyse een toegevoegde waarde geeft. In de analyse bouwt Vliegenthart expliciet voort op het werk van Walgrave en De Swert (2004), maar laat noodgedwongen meer sociale en institutionele factoren buiten beschouwing. Een ander pluspunt van de analyse is dat de auteur, hoewel de studie niet comparatief is, toch controleert voor het effect van bijzondere gevallen. Hij voert de analyse namelijk eenmaal uit voor de hele onderzoeksperiode 1992-2002 en eenmaal met weglating van de periode Fortuyn. De uitkomsten van beide analyses verschillen slechts in zeer geringe mate. Uit de analyses komt naar voren dat een toename van het aantal immigranten de steun voor anti-immigratiepartijen doet toenemen, terwijl verrassend genoeg het omgekeerde geldt voor een toename van het werkloosheidscijfer. Ook een toename van aandacht in de krant leidt tot meer steun voor anti-immigratiepartijen, maar

andersom geldt óók een sterke invloed. De invloed op de parlementaire agenda is gering. Dit komt mede doordat alleen inhoudelijke, institutionele documenten zijn opgenomen en niet de meer symbolische politiek van toespraken en dergelijke. Ten slotte is een opmerkelijke uitkomst dat een toename van steun voor anti-immigratiepartijen leidt tot minder debat over immigratie en integratie in het parlement. Kennelijk brengt de opkomst van deze partijen parlementariërs in verlegenheid, concludeert Vliegthart.

Het boek geeft, aan de hand van intelligente analysemodellen een uniek inzicht in de vele en gecompliceerde verbanden tussen mediaberichtgeving, de parlementaire agenda, sleutelgebeurtenissen en steun voor anti-immigratiepartijen, waarvan hier slechts een deel is weergegeven. De gebruikte analysemodellen en de interessante en robuuste resultaten die deze modellen opleveren, zijn de sterkste punten van dit boek. Bovendien is het zo geschreven dat de meer inhoudelijk geïnteresseerde lezer niet hoeft te verdrinken in statistisch jargon, of ellenlange methodische betogen.

Toch is er wel een aantal kanttekeningen te plaatsen, waarvan ik er hier twee wil noemen. De eerste betreft het gehanteerde frameconcept. In tegenstelling tot veel andere onderzoekers, onderneemt Vliegthart een – op zichzelf lovenswaardig – exploratief onderzoek om te ontdekken welke frames er met betrekking tot immigratie en integratie bestaan. Dat doet hij echter alleen op een beperkt aantal parlementaire documenten en niet op media- (of nog ander) materiaal, waardoor onduidelijk blijft of hij al dan niet het hele scala aan relevante frames bestrijkt (zie Van Gorp, 2005). Dit heeft uiteraard sturende gevolgen voor de resultaten van zijn latere inhoudsanalyse. Daarnaast is de uiteindelijke operationalisering van de frames in search-strings voor de automatische inhoudsanalyse bijna verontrustend simpel. Zo vertaalt Vliegthart het islam als bedreiging-frame als '(islam* AND (bedreiging* or terrorisme))' (p. 154). Hoe deze operationalisering voortkomt uit het eerder voorgestelde framebegrip is onduidelijk. Bovendien is hierin het onderscheid tussen de verschillende aspecten waaruit een frame bestaat volledig zoek. Op twee manieren wordt hier dus het in intentie zorgvuldig opgezette framebegrip ontkracht in de uitvoering. Ook elders is de lijn tussen theoretisch concept en empirische vertaling soms erg dun.

Een tweede punt van kritiek betreft de hiervoor genoemde poging om de in de analyse

opgenomen *invloed* van sleutelgebeurtenissen te categoriseren, nadat hij vooraf ook de sleutelgebeurtenissen zelf in drie categorieën had ondergebracht. Dat zoiets erg lastig is, blijkt ook hier onmiddellijk. Het onderscheid tussen institutionele, incidentele en geïntigerde sleutelgebeurtenissen lijkt behoorlijk sterk. Maar als de concrete gebeurtenissen ingedeeld moeten worden, wordt het lastiger. Hoe verhoudt de in de analyse opgenomen gebeurtenis van de inname van Srebrenica door de Serviërs in 1995 zich tot het Nederlandse integratiedebat? En waarom worden alleen internationale incidenten relevant geacht? Of zijn er in de onderzoeksperiode misschien geen relevante binnenlandse incidenten? Dit wordt in het boek niet duidelijk. Van de drie soorten opgenomen sleutelgebeurtenissen blijken alleen de door politici geïntigerde sleutelgebeurtenissen effect te hebben op de media. En juist de effecten van deze sleutelgebeurtenissen zijn zeer gevarieerd. Of er een verband is tussen het soort sleutelgebeurtenis en het soort effect ervan wordt dus niet duidelijk. Een van de redenen hiervoor zou het beperkte aantal sleutelgebeurtenissen uit iedere categorie kunnen zijn dat is opgenomen (of dat kon worden opgenomen). Er is dus een aanzet tot het onderscheiden van typen effecten van sleutelgebeurtenissen, maar de functionaliteit ervan is nog niet aangetoond.

Beide kritieken doen niet echt afbreuk aan de waarde van dit boek, maar zijn wel punten waar men bij verder onderzoek niet omheen kan.

Pytrik Schafraad

Literatuur

- Gorp, Baldwin van (2005). *Framing asië. In-dringers en slachtoffers in de pers*. Leuven: Acco.
- Walgrafe, Stefaan & De Swert, Knut (2004). The making of (the issues of) the Vlaams Blok. *Political Communication* 21(4), 479-500.